

Regeringens proposition

1975/76: 162

med förslag till lag om alkoholutandningsprov;

beslutad den 4 mars 1976.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga det förslag som har tagits upp i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

LENNART GEIJER

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås en lag som reglerar polisens befogenhet att företa alkoholutandningsprov.

Lagen föreslås innehålla bestämmelser om rätt för polisman att företa alkoholutandningsprov dels på den som är skäligen misstänkt för brott, främst trafiknykterhetsbrott, dels rutinmässigt på motorfordonsförare i vissa situationer utan att misstanke om trafiknykterhetsbrott föreligger. Förslaget innebär i fråga om personer som misstänks för alkoholpåverkan att den verksamhet med alkoholutandningsprov som hittills bedrivits av polisen i huvudsaklig överensstämmelse med reglerna om kroppsbesiktning i 28 kap. rättegångsbalken regleras särskilt. Vidare kommer de bestämmelser som f. n. finns intagna i lagen (1974: 829) om försöksverksamhet med rutinmässiga alkoholutandningsprov att permanentas. Enligt förslaget skall rutinprov sålunda få tas på motorfordonsförare vid i förväg beordrad trafikkontroll, vid trafikolyckor och vid vissa angivna trafiköverträdelser.

Förslag till

Lag om alkoholutandningsprov

Härigenom föreskrives följande.

1 § Alkoholutandningsprov får företagas på den som skäligen kan misstänkas för brott som avses i 4 § lagen (1951: 649) om straff för vissa trafikbrott. Detsamma gäller annat brott, varå fängelse kan följa, om provet kan ha betydelse för utredning om brottet.

2 § Alkoholutandningsprov får rutinmässigt företagas på

1. förare av motorfordon som stoppas vid i förväg beordrad trafikkontroll,

2. den som kan antagas under förande av motorfordon ha, med eller utan skuld, haft del i uppkomsten av trafikolycka,

3. den som kan misstänkas för att under förande av motorfordon ha begått brott enligt 1—3 § lagen (1951: 649) om straff för vissa trafikbrott eller sådan enligt vägtrafikkungörelsen (1972: 603) straffbelagd förseelse som avser

a. färdhastighet,

b. skyldighet att stanna fordon,

c. skyldighet att ha föreskriven fordonslykta tänd.

Bestämmelserna i första stycket om förare av motorfordon gäller även förare av terrängmotorfordon, traktor med släpfordon och spårvagn.

3 § Alkoholutandningsprov företages av polisman. Provtagningen skall ske på sätt som ej utsätter den på vilken provet företages för allmän uppmärksamhet. Om särskilda skäl ej föranleder annat, skall provet företagas i täckt fordon eller inomhus i avskilt rum.

Alkoholutandningsprov enligt 2 § får företagas endast på eller i nära anslutning till den plats där kontrollen eller polisingripandet äger rum.

4 § Vägrar den på vilken alkoholutandningsprov skall företagas att medverka till sådant prov får blodprov tagas och läkarundersökning för utrönande av alkoholpåverkan äga rum.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1976.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1976-03-04

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden Sträng, Johansson, Holmqvist, Aspling, Lundkvist, Geijer, Norling, Lidbom, Sigurdson, Gustafsson, Zachrisson, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson

Föredragande: statsrådet Geijer

Proposition med förslag till lag om alkoholutandningsprov

1 Inledning

På motorfordonsförare som misstänks för trafiknykterhetsbrott får blodprov tas. Vid avgörande av om blodprov skall tas är polisen i första hand hänvisad att bedöma förarens nykterhetstillstånd på grundval av yttre iakttagelser t. ex. alkohollukt från andedräkten, sludrande tal, hög ansiktsfärg och glansiga ögon. Denna på yttre iakttagelser grundade kontroll av förarens nykterhetstillstånd är emellertid osäker. Sedan år 1956 använder därför polisen i Sverige i likhet med polisen i många andra länder alkoholutandningsprov som ett hjälpmedel vid bedömningen av om blodprov skall tas på en förare som misstänks för rattfylleri eller rattonykterhet. Utandningsprovet sker i huvudsaklig överensstämmelse med bestämmelserna om kroppsbesiktning i 28 kap. 12 § rättegångsbalken (RB).

Polisens begränsade möjligheter att vid kontroll av en förarens nykterhetstillstånd avslöja alkoholdoft eller andra tecken på alkoholpåverkan har ingående belysts av trafiknykterhetskommittén i dess betänkande (SOU 1970: 61) Trafiknykterhetsbrott — Förslag 1970 (s. 332, 421, 424). Kommitténs överväganden utmynnade bl. a. i förslag till en lag om alkoholutandningsprov på förare av motordrivet fordon. Den föreslagna lagen innehöll — förutom bestämmelser om alkoholutandningsprov på förare som misstänktes för rattfylleri eller rattonykterhet — regler om rutinmässiga alkoholutandningsprov på förare som inte visar några tecken på alkoholförtäring. Förslaget fick ett gynnsamt mottagande av nästan samtliga remissinstanser.

I prop. 1974: 154, som lades fram på grundval av trafiknykterhetskommitténs betänkande, uttalades bl. a. att införandet av rutinmässiga alkoholutandningsprov var en fråga av principiellt viktig karaktär och att det med hänsyn härtill skulle vara värdefullt med en försöksverksamhet bland fordonsförare i trafiken innan man tog slutlig ställning till frågan om en permanent lagstiftning om sådana prov. Genom försöksverksamheten skulle man få en säkrare uppfattning om både hur rutinproven uppfattas av allmänheten och hur de i övrigt utfaller i den praktiska tillämpningen. Rutinprovets effekt från brottsbekämpningssynpunkt skulle också kunna bli föremål för vissa studier. Därför föreslogs att en tidsbegränsad lag om försöksverksamhet med rutinmässiga alkoholutandningsprov (LRA) skulle införas. Lagen antogs av riksdagen (JuU 1974: 37, rskr 1974: 352) att gälla under tiden 1 januari 1975—30 juni 1976.

LRA ger polisman befogenhet att som ett led i åtgärderna för att främja trafiknykterheten i vissa situationer rutinmässigt företa alkoholutandningsprov på motorfordonsförare i trafiken utan att skäligen misstanke om trafiknykterhetsbrott föreligger. Rutinprov får enligt LRA företas vid i förväg beordrad trafikkontroll, vid trafikolyckor och vid vissa angivna trafiköverträdelser.

Med stöd av LRA har en försöksverksamhet med rutinmässiga alkoholutandningsprov bedrivits fr. o. m. den 1 februari 1975. Verksamheten har successivt utvidgats från att ha omfattat fem försöksområden till f. n. hela landet. På grundval av de redogörelser över erfarenheterna av försöksverksamheten som har tillställts regeringen från rikspolisstyrelsen (RPS) bör slutlig ställning nu tas till frågan om en permanent lagstiftning om rutinmässiga alkoholutandningsprov. I samband därmed bör även övervägas en lagreglering av sådana utandningsprov som företas på grund av skäligen misstanke om trafiknykterhetsbrott.

2 Olika slag av alkoholutandningsprov

Alkoholanalys av utandningsluften bygger på det förhållandet att det normalt råder en viss bestämd relation (1 : 2100) mellan alkoholhalten i blodet och den utandningsluft som kommer från lungan. Bestämningen av alkoholmängden sker i regel genom att man leder en känd luftmängd som skall analyseras genom ett kemiskt preparat, som ändrar färg på grund av den alkohol som finns i den avmätta luften. Ju större alkoholmängden är desto mer utbredd och intensiv blir i princip färgförändringen.

Olika slag av utandningsapparater har konstruerats. De flesta kan hänföras till s. k. kvalitativa prov (sällningsprov). Dessa har till huvudsakligt ändamål att påvisa närvaro eller frånvaro av alkohol i blodet eller att ge en grov uppfattning om blodalkoholhalten har nått upp till

ett visst gränsvärde. I Sverige används två apparater av denna typ, Alcotest och Alcoyser.

Alcotest- och Alcoyserapparaterna består av gummimunstycke, ampull och plastblåsa. Den som skall undergå prov blåser genom munstycket och ampullen blåsan full med luft. Om utandningsluften innehåller alkohol, färgas kristallerna i ampullen mer eller mindre gröna. På ampullen finns en markeringsring som delar kristallsiktet i två delar. På den version som används i Sverige markerar ringen en blodalkoholhalt på 0,5 ‰. Om kristallerna färgas gröna upp till eller över denna ring tyder detta på en blodalkoholhalt på 0,5 ‰ eller däröver. Apparaterna utgör engångsmaterial. Utomlands används oftast den s. k. 0,8-ampullen, som markerar om blodalkoholhalten uppgår till eller överstiger 0,8 ‰. Dess konstruktion är något annorlunda än 0,5-ampullens.

Ett annat slag av apparater utgör de s. k. kvantitativa apparaterna vilka ger en betydligt noggrannare uppfattning om blodalkoholhalten än Alcotest och därmed jämförlig apparatur. Breathalyzer/Ethanograph är den kvantitativa apparat som utomlands har använts mest. Den är relativt skrymmande, kräver tillgång till elektrisk kraft, fordrar fortlöpande kontroll och kan handhas endast av specialutbildad personal. Sådan apparatur är inte utformad så att den lämpar sig för löpande prov i trafiken.

Nya typer av utandningsapparatur är under utveckling. Under senare tid har apparater av en enkel lätthanterlig typ konstruerats, som medger direkt avläsning i promille (apparater av semikvantitativ typ). I tekniskt hänseende bygger dessa apparater på användning av en s. k. bränslecell (fuel cell). Till omfånget behöver de inte göras större än en ficklampa av platt format. Utprovningsen i Sverige av olika modeller av denna typ av apparat pågår f. n. liksom även av kvantitativa apparater av såväl bärbart som stationärt slag. Undersökningarna leds av professor Leonard Goldberg vid Karolinska institutets institution för teoretisk alkoholforskning. De pågående undersökningarna och utprovningsen på fältet beräknas vara avslutade under år 1977.

3 Gällande rätt

3.1 Trafiknykterhetsbrott

Gällande bestämmelser om trafiknykterhetsbrott finns i 4 § trafikbrottslagen (1951: 649). Enligt 1 mom. första stycket inträder ansvar för rattfylleri när förare av motordrivet fordon eller spårvagn varit så påverkad av starka drycker att det kan antas att han inte har kunnat föra fordonet på ett betryggande sätt. Andra stycket innehåller bestämmelser

för det fallet att föraren har varit påverkad av annat berusningsmedel än starka drycker. I tredje stycket finns en presumtionsregel som innebär att den som fört motorfordon, terrängmotorfordon, traktor med släpfordon eller spårvagn efter att ha förtärt starka drycker i sådan mängd att alkoholkoncentrationen i blodet under eller efter färden uppgick till minst 1,5 ‰ skall anses ha varit så påverkad under färden att det kan antas att han inte kunnat föra fordonet på ett betryggande sätt. Straffskalan för rattfylleri omfattar fängelse i högst ett år eller, där omständigheterna är mildrande, böter, dock lägst tjugofem dagsböter.

Enligt 2 mom. inträder ansvar för s. k. *rattonykterhet* när förare framfört motorfordon, terrängmotorfordon, traktor med släpfordon eller spårvagn efter att ha förtärt starka drycker i sådan mängd att alkoholkoncentrationen i blodet under eller efter färden uppgick till minst 0,5 men ej till 1,5 ‰, utan att det kan styrkas att han varit så påverkad att ansvar för rattfylleri kan ådömas. Brottet *rattonykterhet* är alltså subsidiärt till det svårare brottet rattfylleri. Straffskalan omfattar dagsböter, lägst tio, eller fängelse i högst sex månader.

3.2 Utandningsprov på misstänkta förare

När det gäller utandningsprov på misstänkt alkoholpåverkad motorfordonsförare finns det i dag inte några särskilda bestämmelser som uttryckligen tar sikte på sådan kontroll. Ingripandet sker som tidigare har nämnts i huvudsaklig överensstämmelse med bestämmelserna om kroppsbesiktning. Enligt 28 kap. 11 och 12 §§ RB får kroppsbesiktning företas på den som skäligen kan misstänkas för brott som kan straffas med fängelse för att ta reda på omständighet som kan vara av betydelse för utredning om brottet. Om det behövs, får blodprov och annan undersökning som kan ske utan nämnvärt men därvid genomföras. I vissa fall får kroppsbesiktning enligt 28 kap. 13 § beslutas av polisman. Protokoll skall föras. I detta anges ändamålet med kroppsbesiktningen och vad som har förekommit vid den. Förrättning, som är av mera väsentlig omfattning, skall verkställas inomhus och i avskilt rum. Kroppsbesiktning på kvinna får inte verkställas eller bevitnas av annan än kvinna eller läkare.

3.3 Rutinmässiga utandningsprov

Enligt LRA får i den omfattning regeringen bestämmer försöksverksamhet med rutinmässiga alkoholutandningsprov i vissa i lagen särskilt angivna situationer äga rum som ett led i samhällets åtgärder för att främja trafiknykterheten (1 §). Utan att skäligen misstanke om brott enligt 4 § trafikbrottslagen föreligger får sådana prov företas av polis-

man på dels förare av motorfordon som stoppas vid i förväg beordrad trafikkontroll, dels den som kan antas under förande av motorfordon ha, med eller utan skuld, haft del i uppkomsten av trafikolycka och dels den som kan misstänkas för att under förande av motorfordon ha begått brott enligt 1—3 § trafikbrottslagen eller sådan enligt vägtrafikkungörelsen (1972: 603) straffbelagd förseelse som avser färdhastighet, skyldighet att stanna på tecken av polisman eller på grund av anvisning som meddelats genom vägmärke eller trafiksignal eller skyldighet att ha föreskriven fordonslykta tänd. Bestämmelserna om förare av motorfordon gäller även förare av terrängmotorfordon och traktor med släpfordon (2 §).

Rutinmässiga alkoholutandningsprov får enligt lagen endast företas på eller i nära anslutning till den plats där kontrollen eller polisinspanandet äger rum. Provtagningen skall vidare ske på ett sätt som inte utsätter den på vilken provet företas för allmän uppmärksamhet. Om ej särskilda skäl föranleder annat, skall provet sålunda företas i täckt fordon eller inomhus i avskilt rum (3 §). Den som vägrar att medverka vid alkoholutandningsprov får underkastas blodprovstagning och läkarundersökning för utrönande av alkoholpåverkan (4 §).

Med stöd av LRA har utfärdats föreskrifter, dels av Kungl. Maj:t i skrivelse den 20 december 1974 till RPS att gälla för tiden 1 februari—1 maj 1975, dels av regeringen genom förordningar om fortsatt försöksverksamhet med rutinmässiga alkoholutandningsprov för tiden 2 maj 1975—30 juni 1976 (SFS 1975: 115, 666 och 1008). RPS har efter bemyndigande i nämnda föreskrifter meddelat ytterligare tillämpningsföreskrifter rörande tillvägagångssättet vid rutinproven och deras genomförande.

Enligt föreskrifterna skulle den första försöksperioden (1 februari—1 maj 1975) omfatta fem försöksområden, utvalda bland länen och de tre största polisdistrikten, den andra perioden (2 maj—31 augusti 1975) tio områden och den tredje perioden (1 september—31 december 1975) femton områden. Både storstadsområden och glesbygd skulle vara representerade. RPS fick i uppdrag att efter samråd med statens trafiksäkerhetsverk välja ut lämpliga områden. Den nu löpande försöksperioden (1 januari—30 juni 1976) omfattar hela riket.

Enligt föreskrifterna skall rutinproven företas med 0,5-promilleampull av Alcotest eller Alcoyser. Provet skall anses positivt endast om grönfärgningen av kristallerna i ampullen når upp till eller förbi överkanten av den på ampullen anbringade markeringsringen. Vid tveksamhet skall ytterligare ett prov företas. Vid positivt prov får ytterligare utandningsprov företas med annan utandningsapparat i syfte att pröva användbarheten av sådan apparatur. RPS har bemyndigats att meddela närmare föreskrifter rörande tillvägagångssättet vid rutinproven och deras genomförande i olika situationer samt ålagts att för varje försöksperiod

komma in med en redogörelse angående erfarenheterna av verksamheten.

RPS har den 15 januari 1975 utfärdat tillämpningsföreskrifter för försöksverksamheten med rutinmässiga alkoholutandningsprov. Föreskrifterna innehåller bl. a. följande.

Med uttrycket "i förväg beordrad trafik kontroll" avses kontroll som är beordrad av lägst poliskommissarie. Med hänsyn till att rutinkontrollerna är avsedda att ingå i polisens planerade verksamhet och till angelägenheten av att allmänheten inte får uppfatta kontrollerna som godtyckliga från polisens sida skall trafik kontroll av här avsett slag vara upptagen i månads- eller veckoplan. Rutinprov vid trafikolycka skall tas på samtliga förare av inblandade fordon när svår personskada uppkommit, om inte tekniskt hinder föreligger eller ett genomförande av rutinprov medför att andra angelägna uppgifter för polisen eftersätts eller särskilda skäl annars föreligger att underlåta provtagning. Beträffande övriga trafikolyckor skall rutinprov tas då särskilda skäl talar därför, t. ex. vid singelolycka eller med hänsyn till förarens färd sätt före olyckan. Provtagning skall vidare ske vid vissa trafikförseelser enligt angivna riktlinjer.

Rutinprov vid i förväg beordrade trafikkontroller skall genomföras så att utrymme för misstanke om godtycke från polisens sida inte ges, så att ett statistiskt sett godtagbart slumpmässigt resultat uppnås och så att kontrollen praktiskt kan genomföras. Tid och plats skall väljas ut helt slumpmässigt. Kontrollen av förare skall ske enligt ett av tre alternativ: a) samtliga förare underkastas prov b) förare underkastas prov i den omfattning personaltillgången medger c) varannan, var tredje, var fjärde etc. förare som passerar underkastas rutinprov.

För statistisk uppföljning av försöksverksamheten har tre olika blanketter utarbetats, varav blankett 1 skall fyllas i vid varje rutinmässigt alkoholutandningsprov medan blanketterna 2 och 3 används vid i förväg beordrad trafik kontroll resp. trafikolycka. Vidare skall till varje fordonförare som blir föremål för rutinprov överlämnas den av RPS utarbetade informationsfoldern "Alkoholtest? På mig?"

RPS:s tillämpningsföreskrifter har reviderats den 21 april 1975 varvid vissa justeringar har vidtagits. Sålunda har föreskriften om slumpmässigt urval av tid och plats för trafik kontroll med rutinmässiga alkoholutandningsprov utgått. I stället har förordnats att verksamheten mera skall inriktas på tider och platser där det enligt polisens erfarenhet förekommer trafiknykterhetsbrott i större omfattning. Vidare har förordnats att vid trafikolycka rutinprov i regel skall tas på samtliga förare, om inte hinder möter däremot. Viss förändring av blanketterutinen har också genomförts. De reviderade tillämpningsföreskrifterna har gällt under huvuddelen av försöksperioden.

4 Erfarenheter av rutinmässiga alkoholutandningsprov

4.1 Allmänt om verksamheten

Försöksperiod I omfattade tiden 1 februari—1 maj 1975. RPS har den 8 april 1975 till regeringen lämnat en redogörelse för erfarenheterna av försöksverksamheten under nämnda period. Av redogörelsen framgår bl. a. följande.

För samråd i frågor rörande uppläggningsen av försöksverksamheten, särskilt i vad avser forskningsfrågor, har RPS tillsatt en referensgrupp med företrädare för statens rättskemiska laboratorium, transportforskningsdelegationen, kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet, statens trafiksäkerhetsverk och RPS. Utformningen och genomförandet av försöksverksamheten har skett i samråd med ledamöterna i referensgruppen, varvid de från vetenskaplig synpunkt uttalade önskemålen i fråga om uppläggningsen har vägts mot de praktiskt polisiära synpunkterna.

Till försöksområden under period I utsågs Södermanlands, Jönköpings, Malmöhus (med undantag av Malmö polisdistrikt) och Väster-norrlands län samt Göteborgs polisdistrikt. Innan försöksverksamheten påbörjades skedde en noggrann genomgång av LRA och därtill knutna föreskrifter med vederbörande länspolischefer eller motsvarande samt andra av dem uttagna representanter för försöksområdena. Inom resp. område har särskild utbildning för all berörd polispersonal anordnats.

Följande uppgifter har lämnats om utfallet av försöksverksamheten under tiden 1 februari—31 mars 1975.

Antal stop- pade fordon	Antal prov								
	Vid			Därav				Blodprov	
	I för- väg be- ordrad trafik- kontroll	Trafik- olycka	Vissa trafik- brott	Utan grön- färg- ning	Be- dömt nega- tiva	Be- dömt posi- tiva	Väg- ran att med- verka	Taget	Ej taget
15 822	15 392	1 352	1 005	17 532	126	89	2	115 ¹	12

Vid grönfärgning av kristallerna i ampullen har provet bedömts som positivt, om grönfärgningen nått upp till eller förbi den på ampullen anbringade markeringsringen, i övrigt som negativt.

Sammanfattningsvis kan enligt RPS konstateras att allmänhetens in-

¹ Att antalet blodprov överstiger antalet som positivt bedömda prov samt vägransfallen beror på att statistiken vad gäller i förväg beordrad trafikkontroll omfattar även förare som stoppats för rutinprovständamål men som verkat "skäligen misstänkta" redan före provet.

ställning till förfarandet med rutinmässiga alkoholutandningsprov är mycket positiv. Genomförandet av proven går snabbt, normalt inom en tidsrymd av 2—3 minuter. Bl. a. mot bakgrund av att allmänheten visat sig ha god kännedom om den pågående försöksverksamheten bedömer man vidare inom polisen att möjligheterna att företa rutinprov har stor preventiv effekt. Enligt RPS är erfarenheterna av den hittillsvarande försöksverksamheten sålunda mycket goda, såväl i vad avser allmänhetens inställning som polismännens intresse för verksamheten. Några negativa effekter av betydelse är inte kända.

Av de särskilda yttranden som bildat underlag för RPS:s redogörelse framgår bl. a. att allmänheten i många fall uttalat sin tillfredsställelse över försöksverksamheten. Från Malmöhus län rapporteras dock att en del förare förklarar sig negativa till provtagningen, varvid de flesta som skäl uppgivit den tidsförlust de orsakats genom provtagningen.

Länspolischefen i Malmöhus län anser att resultatet med ett förhållandevis ringa antal positiva utandningsprov förmodligen inte helt motsvarar nykterhetstillståndet under normala förhållanden. Genom massmedias stora engagemang vid igångsättandet av försöksverksamheten har allmänheten förmodligen skärpt sig utöver det normala. Den stora uppmärksamheten i pressen kan således förmodas ha haft en kraftig preventiv verkan.

Försöksperiod II omfattade tiden 2 maj—31 augusti 1975. Till försöksområden utsågs Stockholms och Göteborgs polisdistrikt, Södermanlands, Jönköpings, Malmöhus (med undantag av Malmö polisdistrikt), Hallands, Älvsborgs, Örebro, Kopparbergs och Västernorrlands län. Samtliga fem försöksområden från period I ingår således även i period II.

RPS har den 18 juli 1975 lämnat en redogörelse för erfarenheterna av den fortsatta försöksverksamheten och därvid anført i huvudsak följande. Inom samtliga försöksområden har man vid valet av tider och platser för i förväg beordrade trafikkontroller beaktat intresset av en effektiv övervakning av trafiknykterheten och därför låtit polisiära erfarenheter och synpunkter styra detta val. I Södermanlands län har man emellertid till en del använt slumpmässigt urval av kontrollplatser enligt det system som tillämpades under period I för att få den övervakningsmetoden ytterligare prövad. Vidare har man under period II som huvudprincip för rutinprov vid trafikolycka tillämpat systemet att rutinprov skall tas på samtliga förare av fordon i trafikolycka, om inte hinder möter däremot, medan man tidigare tagit prov då svår personskada uppkommit och i övrigt endast när särskilda skäl talade för rutinprov, t. ex. vid singelolycka eller med hänsyn till förarens färd sätt före olyckan.

Följande uppgifter har lämnats om utfallet av försöksverksamheten under tiden 2 maj—30 juni 1975.

Antal stop- pade fordon	Antal prov								
	Vid			Därav			Blodprov		
	I för- väg be- ordrad trafik- kontroll	Trafik- olycka	Vissa trafik- brott	Utan grön- färg- ning	Be- dömt nega- tiva	Be- dömt posi- tiva	Väg- ran att med- verka	Taget	Ej taget
25 131	24 871	2 972	3 795	30 863	403	372	6	325	52

Sammanfattningsvis konstaterar RPS att allmänhetens inställning till förfarandet med rutinmässiga alkoholutandningsprov fortfarande är mycket positiv. Alkoholutandningsprov har under perioden tagits i 31 638 fall. Endast i sex fall av dessa har vägran att medverka vid provtagningen förekommit. Vidare finns det enligt RPS all anledning att anta att försöksverksamheten har en preventiv effekt som bidrar till större nykterhet i trafiken. Några negativa effekter av betydelse har inte kommit fram.

Ur de särskilda yttrandena till RPS från försöksområdena kan följande av intresse hämtas. Från Stockholms polisdistrikt meddelas att ett utandningsprov normalt tagit ca 45—60 sekunder. I några yttranden framhålls att ett fåtal förare har uttalat sitt ogillande över försöksverksamheten, bl. a. långtradarchaufförer, varvid dröjsmål oftast angivits som orsak. I flera yttranden anförs å andra sidan att förare i åtskilliga fall uttalat sin tillfredsställelse över försöksverksamheten och den ökade polisaktiviteten i fråga om "rattfyllerikontroll". Vad gäller den preventiva effekten förtjänar uppgifter från Kopparbergs län särskild uppmärksamhet. Av de 700 utandningsprov som företogs där under midsommarhelgen gav bara ett prov positivt utslag. Från Älvsborgs län anförs att en betydande lokal publicitet har ägnats verksamheten och därigenom sannolikt åstadkommit en preventiv effekt vad avser rattfylleribrotten. Möjligt är också att massmedieinsatsen haft en viss preventiv verkan även vad gäller annan brottslighet.

Försöksperiod III omfattade tiden 1 september—31 december 1975. Som försöksområden utvaldes Stockholms, Göteborgs och Malmö polisdistrikt samt Stockholms, Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Malmöhus, Hallands, Älvsborgs, Värmlands, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs och Västernorrlands län. Samtliga tio försöksområden från period II ingår således i den fortsatta försöksverksamheten.

RPS har den 20 november 1975 lämnat en redogörelse över försöksverksamheten under period III. Följande uppgifter lämnas om utfallet av verksamheten under tiden 1 september—31 oktober 1975.

Antal stop- pade fordon	Antal prov		Därav					Blodprov	
	Vid		Utan	Be-	Be-	Väg-	Taget	Ej	
	I för- våg be- ordrad trafik- kontroll	Trafik- olycka	Vissa trafik- brott	grön- färg- ning	dömt nega- tiva	dömt posi- tiva	ran att med- verka	Taget	Ej taget
42 623	41 365	5 953	4 686	50 845	567	592	10	550	52

Av RPS:s redogörelse framgår i övrigt följande. Verksamheten har bedrivits efter samma riktlinjer som under period II. Sammanfattningsvis kan konstateras att allmänhetens inställning till förfarandet med rutinmässiga alkoholutandningsprov fortfarande är mycket positiv. Av de under perioden företagna rutinmässiga proven, sammanlagt 52 004, har alkoholutandningsprov föranlett blodprovstagning i 550 fall. I endast tio fall har föraren vägrat medverka vid provtagningen. Endast en av dessa tio förare hade en alkoholkoncentration i blodet understigande 0,5 ‰. Det finns all anledning att anta att försöksverksamheten har en stor brottsförebyggande effekt. Några negativa effekter har inte kommit till RPS:s kännedom. Försöksverksamheten bör från den 1 januari 1976 utökas att omfatta hela landet. Med hänsyn till de positiva erfarenheterna av verksamheten anser RPS att en permanent lagstiftning bör införas från den 1 juli 1976.

Ur de särskilda yttrandena till RPS från försöksområdena kan noteras att endast ett ringa antal förare har uttalat sitt ogillande över verksamheten, i regel på grund av tidsförlust. Från Örebro län meddelas att långtradarchaufförerna, som tidigare har visat viss irritation, nu synes ha vant sig vid att bli kontrollerade och finner sig i detta. Från Västmanlands län anförs att förarna mycket ofta har uttalat förståelse för värdet och betydelsen av verksamheten. Även från personalhåll har uttalats stort intresse för verksamheten och man tycker sig nu fylla en större uppgift i trafiksäkerhetens intresse.

Försöksperiod IV omfattar tiden 1 januari—30 juni 1976, då LRA upphör att gälla. Försöksverksamheten gäller hela riket. Någon skriftlig redogörelse över verksamheten har RPS ännu ej upprättat. Enligt uppgift från RPS har emellertid några omständigheter som motiverar ett annat ställningstagande till verksamheten än som tidigare redovisats inte framkommit. Enligt RPS är sålunda erfarenheterna av den fortsatta försöksverksamheten odelat positiva.

4.2 Vissa statistiska uppgifter

Tabell 1 utgör en sammanställning över totala antalet rutinmässiga alkoholutandningsprov och blodprov under tiden 1 februari—31 december 1975.

Tabell 1

	Utandningsprov	Blodprov	Antal blodprov i procent av antalet utandningsprov
Trafikkontroll	158 267	418	0,26
Trafikolyckor	20 666	775	3,75
Vissa trafikbrott	16 190	688	4,23
Totalt	195 123	1 881	0,96

Tabell 2 utgör en sammanställning av de uppgifter som i tabellform redovisats under 4.1.

Tabell 2

	Statistikperiod under 1975		
	febr.—mars	maj—juni	sept.—okt.
<i>Totalt</i>			
Utandningsprov	17 749	31 638	52 004
Viss grönfärgning men bedömt negativt	126	403	567
Som positivt bedömda prov	89	372	592
Vägran att blåsa	2	6	10
Blodprov	115	325	550
<i>Trafikkontroller</i>			
Utandningsprov ¹	15 392	24 871	41 365
Blodprov	38	66 ²	129 ³
Blodprov i procent i förhållande till utandningsprov	0,25 %	0,27 %	0,31 %
<i>Trafikolyckor</i>			
Utandningsprov ⁴	1 352	2 972	5 953
Blodprov	42	143	203
Blodprov i procent i förhållande till utandningsprov	3,11 %	4,81 %	3,41 %
<i>Vissa trafikbrott</i>			
Utandningsprov ⁴	1 005	3 795	4 686
Blodprov	35	116	218
Blodprov i procent i förhållande till utandningsprov	3,48 %	3,06 %	4,65 %

¹ Torde omfatta alla sådana blåsande förare som stoppats för rutinprov-ändamål vare sig föraren verkat "skäligen misstänkt" eller inte, däremot inte de förare som vid kontrollerna stoppats enbart av speciell orsak, t. ex. vinglig körning. För de två senare perioderna finns gruppen "skäligen misstänkta" särredovisad, se not 2 och 3.

² Varav 14 skäligen misstänkta före provet.

³ Varav 26 skäligen misstänkta före provet.

⁴ Torde omfatta endast sådana blåsande förare som inte verkat "skäligen misstänkta".

Från RPS har som förklaring till att antalet blodprov i vissa fall är mindre än antalet positiva utandningsprov uppgetts att kompletterande utandningsprov på polisstationen gett negativt utslag. I det fall antalet blodprov är större än antalet positiva utandningsprov uppges orsaken vara att även förare som stoppats för rutinkontroll men som redan före provet verkat skäligen misstänkta ingår i materialet.

Sammanställningen i tabell 2 visar bl. a. att utandningsproven vid i förväg beordrade trafikkontroller under resp. försöksperiod föranlett blodprovstagning i 0,25—0,31 % av fallen. Enligt tabell 1 är motsvarande siffra för hela försöksperioden 1975 i genomsnitt 0,26 %. Vidare framgår att av de förare, som på grund av trafikolycka eller vissa trafikförseelser blivit föremål för rutinprov, en betydligt större procentuell andel lämnat alkoholutandningsprov som bedömts som positiva och därför föranlett blodprovstagning. Slutligen framgår att vägran att medverka vid utandningsprov förekommit endast undantagsvis.

Tabell 3 anger sammanfattningsvis resultatet av de analyser statens rättskemiska laboratorium gjort beträffande blodprov som tagits i samband med rutinmässiga alkoholutandningsprov under tiden 1 februari—31 december 1975.

Tabell 3

	Antal prov	Promille			
		Under 0,5	0,5—0,8	0,8—1,5	1,5—
Vid i förväg beordrad trafikkontroll	418	83	83	179	73
I samband med trafikolycka	775	46	68	236	425
Vid vissa trafikförseelser	688	65	102	268	253
Totalt	1 881	194	253	683	751

Tabell 3 visar bl. a. att blodalkoholhalten i 751 av totalt 1 881 blodprov, dvs. i ca 40 procent av fallen, översteg 1,5 ‰.

Tabell 4 utgör en särredovisning av promillehalten i de blodprov som tagits under tiden 1 februari—1 maj 1975.

Tabell 4

	Antal prov	Promille																															
1 I förväg beordrad trafikkontroll	32	0,00,	0,28,	0,35,	0,41,	0,42,	0,51,	0,51,	0,57,	0,60,	0,73,	0,73,	0,85,	0,85,	0,89,	0,97,	1,03,	1,11,	1,17,	1,19,	1,24,	1,34,	1,35,	1,36,	1,42,	1,46,	1,61,	1,62,	1,62,	1,82,	2,05,	2,36,	2,63

	Antal prov	Promille
2 I samband med trafikolycka	62	0,01, 0,01, 0,28, 0,32, 0,40, 0,54, 0,56, 0,57, 0,67, 0,67, 0,76, 0,76, 0,78, 0,81, 0,91, 0,92, 0,94, 1,00, 1,05, 1,20, 1,21, 1,24, 1,28, 1,32, 1,40, 1,42, 1,44, 1,45, 1,46, 1,52, 1,52, 1,53, 1,57, 1,58, 1,58, 1,61, 1,61, 1,67, 1,68, 1,72, 1,75, 1,82, 1,85, 1,86, 1,93, 1,96, 1,99, 2,03, 2,05, 2,08, 2,17, 2,18, 2,20, 2,29, 2,36, 2,53, 2,60, 2,62, 2,62, 2,70, 3,03, 3,32
3 Vid vissa brott och straffbelagda beteenden	54	0,01, 0,15, 0,41, 0,50, 0,52, 0,53, 0,57, 0,60, 0,66, 0,67, 0,68, 0,72, 0,84, 0,85, 0,88, 0,90, 0,92, 0,96, 0,99, 1,00, 1,01, 1,02, 1,06, 1,09, 1,17, 1,18, 1,19, 1,21, 1,25, 1,33, 1,36, 1,40, 1,43, 1,43, 1,44, 1,52, 1,55, 1,60, 1,62, 1,62, 1,62, 1,73, 1,75, 1,77, 1,80, 1,81, 1,90, 1,91, 2,06, 2,11, 2,12, 2,24, 2,25, 2,86

Sammanställningen i tabell 4 ger vid handen att blodalkoholhalten i sammanlagt 13 fall av 148 (8,7 %) understeg 0,5 ‰. I fyra fall av dessa var blodalkoholhalten mellan 0,4 och 0,5 ‰.

Tabell 5 utgör en sammanställning över resultat av blodprovсаналыс beträffande de förare som under tiden 1 februari—31 december 1975 vägrat utföra alkoholutandningsprov.

Tabell 5

Period	Antal vägrare	Promille
1 febr.—1 maj	2	0,00, 1,77
2 maj—31 aug.	14	0,42, 0,45, 0,60, 1,01, 1,10, 1,36, 1,39, 1,75, 1,89, 2,05, 2,15, 2,20, 2,45, 3,07
1 sept.—31 okt.	10	0,01, 0,68, 1,56, 1,57, 1,77, 1,95, 2,27, 2,40, 2,73, 2,80
1 nov.—31 dec.	14	0,00, 1,21, 1,22, 1,37, 1,63, 1,71, 1,83, 1,90, 2,00, 2,02, 2,09, 2,25, 2,57, 2,71

Sammanställningen visar att av det totala antalet vägrare, 40 fall, fem hade en blodalkoholhalt understigande 0,5 promille.

5 Föredraganden

5.1 Inledning

I sin övervakning av trafiknykterheten använder polisen s. k. alkoholutandningsprov. Vid sådant prov blåser den som skall kontrolleras i en apparat som i regel är så konstruerad att den genom färgning av vissa substanser ger ett mer eller mindre klart belägg för om blodalkoholhalten uppgår till straffbar promille. Provet är främst avsett att användas när det gäller att avgöra om blodprov skall tas på en förare eller inte. I allmänhet företas utandningsprovet på den plats där polisingripandet äger rum.

F. n. företas alkoholutandningsprov dels på motorfordonsförare som skäligen kan misstänkas för trafiknykterhetsbrott, dels rutinmässigt på förare utan att misstanke om trafiknykterhetsbrott föreligger. Prov på misstänkta förare sker i huvudsaklig överensstämmelse med bestämmelserna om kroppsbesiktning i 28 kap. rättegångsbalken (RB). Rutinmässiga prov verkställs enligt lagen (1974: 829) om försöksverksamhet med rutinmässiga alkoholutandningsprov (LRA). LRA trädde i kraft den 1 januari 1975 och gäller till utgången av juni 1976.

Den försöksverksamhet med rutinmässiga alkoholutandningsprov enligt LRA som bedrivs här i landet sedan den 1 februari 1975 utgör ett led i strävandena att minska antalet trafiknykterhetsbrott. Det har visat sig att förvånansvärt många av de förare vars nykterhetstillstånd granskas av polisen vid trafikkontroller o. d. undgår misstanke om trafiknykterhetsbrott trots att de faktiskt har högre blodalkoholhalt än lagen tillåter. Rutinmässiga alkoholutandningsprov ökar upptäcktsrisken, dvs. den risk som den enskilde fordonsföraren tror föreligger för upptäckt, om han kör med för hög blodalkoholhalt. Detta bör i sin tur ha en stark allmänpreventiv effekt.

Att verksamheten med rutinmässiga alkoholutandningsprov bedrivs endast på försök beror bl. a. på vissa i detta sammanhang framförda farhågor från rättssäkerhets- och integritetsskyddssynpunkt. I förstnämnda hänseende gäller det risken för att en förare vars blodalkoholhalt ligger under den nedre promillegränsen vid ett rutinprov framkallar ett utslag som felaktigt tyder på att blodalkoholhalten ligger över denna gräns och till följd härav underkastas blodprovstagning. Från integritetsskyddssynpunkt är frågan om provtagningen kan genomföras på ett så smidigt sätt att den innebär endast ringa obehag för fordonsförarna samt om urvalet av kontrollerade förare kan ske så att något utrymme för godtycke inte ges och så att allmänheten inte ens får misstanke om att ovidkommande faktorer spelar in. Genom en försöksverksamhet skulle man få en säkrare uppfattning om både hur rutinproven uppfattas av allmänheten och hur de i övrigt utfaller i den praktiska till-

lämpningen. Rutinprovets effekt från brottsbekämpningssynpunkt skulle också kunna bli föremål för vissa studier. Tiden för försöksverksamheten bestämdes att gälla från den 1 januari 1975 till utgången av juni 1976 med hänsyn bl. a. till att trafiksäkerhetsverket planerade en trafiknykterhetskampanj under hela år 1975.

Trafiksäkerhetsverkets kampanj har nu genomförts. Som ett led i denna har information spritts bland allmänheten om den pågående försöksverksamheten med rutinmässiga alkoholutandningsprov. Även rikspolisstyrelsen (RPS) har vidtagit särskilda informationsåtgärder med anledning av försöksverksamheten. Det belopp om 75 000 kr., som har ställts till RPS:s förfogande för informationsändamål, har använts för framställning av en upplysningsskrift som överlämnas till de fordonsförare som blir föremål för rutinmässiga alkoholutandningsprov under försöksverksamheten samt för annan intern och extern information. En upplysningsskrift har framställts även i en utländsk version på sex olika språk.

Sedan LRA har trätt i kraft har frågan om en lagstiftning om rutinprov väckts även i övriga nordiska länder. I Finland har regeringen föreslagit att lagstiftningen om trafikfylleri ses över. Man föreslår bl. a. att förare skall vara skyldiga att vid trafikkontroll underkasta sig prov med alkoholdetektor. I Norge föreslås i ett betänkande (NOU 1975: 24) Endringer i promillelovgivningen att polisen skall ges befogenhet att företa rutinmässiga alkoholutandningsprov på motorfordonsförare i vissa i vegtrafikkloven särskilt angivna situationer. Remisstiden för förslaget gick ut den 1 februari 1976. I Danmark har frågan om införandet av promilleregler och bestämmelser om rutinmässiga alkoholutandningsprov väckts i motioner till folketinget.

Försöksverksamheten med rutinprov i Sverige är ännu inte avslutad. RPS har emellertid fortlöpande hållit regeringen underrättad om utfallet av den pågående verksamheten. Det finns nu så mycket material att ställning kan tas till frågan huruvida lagstiftningen om rutinmässiga alkoholutandningsprov bör permanentas. Samtidigt bör frågan om alkoholutandningsprov på förare som misstänks för trafiknykterhetsbrott m. m. regleras med hänsyn till att viss osäkerhet råder i vilken utsträckning de allmänna reglerna i 28 kap. RB om kroppsbesiktning är tillämpliga på sådana prov.

5.2 Rutinmässiga alkoholutandningsprov

Enligt LRA får alkoholutandningsprov i vissa i lagen särskilt angivna situationer företas på motorfordonsförare utan att skäligen misstanke om trafiknykterhetsbrott föreligger. Sådana prov får tas på förare som stoppas vid i förväg beordrad trafikkontroll, som har haft del i uppkomsten av trafikolycka eller som har begått vissa trafikförseelser.

Provet tas av polisman på eller i nära anslutning till den plats där kontrollen eller polisingripandet äger rum. Den som vägrar att medverka vid rutinprov får underkastas blodprov och läkarundersökning.

Enligt de föreskrifter som utfärdats med stöd av LRA skall rutinprov företas med 0,5 promille-ampull av märket Alcotest eller Alcolyser. Alcotest och Alcolyser-apparaterna utgör engångsmaterial och består av gummimunstycke, ampull och plastblåsa. Den undersökte blåser genom munstycket och ampullen blåsan full med luft. Om utandningsluften innehåller alkohol, färgas kristallerna i ampullen mer eller mindre gröna. På ampullen finns en markeringsring som delar kristallskiktet i två delar. Ringen markerar en blodalkoholhalt på 0,5 ‰. Provet skall anses positivt endast om grönfärgningen av kristallerna i ampullen når upp till eller förbi överkanten av markeringsringen. Vid provtagning vid i förväg beordrad trafik kontroll kan föraren i regel sitta kvar i sitt eget fordon.

Resultatet av LRA:s tillämpning i praktiken har redovisats i statistiska tabeller i avsnitt 4.2.

Som nämnts föreligger stor risk att förare med straffbar blodalkoholhalt kan undgå upptäckt och rättsligt ingripande därför att polisen vid sin på yttre iakttagelser grundade bedömning inte finner några skäl att misstänka alkoholpåverkan. Detta gäller inte bara förare med lägre straffbara blodalkoholhalter utan i stor utsträckning också förare med blodalkoholhalter uppåt 1,5 ‰. Den statistiska redovisningen från försöksverksamheten visar också att man genom rutinprovskontrollerna fått fatt i ett inte obetydligt antal onyktra förare som annars skulle ha undgått upptäckt (tabell 3). Materialet tillåter inte några alltför långtgående slutsatser om det s. k. mörktalet vid trafiknykterhetsbrott, dvs. det tal som anger skillnaden mellan det verkliga antalet trafiknyktra förare och det antal som upptäckts. Det torde emellertid stå klart att trafiknykterheten utgör ett allvarligt problem från trafiksäkerhetssynpunkt.

Uppfattningen att rutinkontrollerna har en preventiv effekt vinner stöd bl. a. av de redogörelser över verksamheten som RPS har avgivit på grundval av de erfarenheter som rapporterats från resp. försöksområde. Den brett upplagda informationen om försöksverksamheten och massmedias intresse för och bevakning av genomförandet kan antas ha bidragit till den preventiva effekten. Enligt polisens erfarenheter har allmänheten som utsatts för rutinprovskontroller varit väl informerad om den pågående verksamheten och dess betydelse från trafiksäkerhetssynpunkt.

Starka skäl talar sålunda för att verksamheten med rutinmässiga alkoholutandningsprov har en stor allmänpreventiv effekt och därför bör permanentas. En förutsättning härför är dock att några negativa effekter av betydelse inte uppstår till följd av verksamheten. Här kommer de tidigare nämnda rättssäkerhets- och integritetsskyddsaspekterna in.

En självklar förutsättning för att rutinprov skall kunna godtas är att den undersökningsmetod som kommer till användning ger ett från rätts-säkerhetssynpunkt tillräckligt korrekt resultat. Ett positivt utandningsprov, dvs. ett prov som indikerar att föraren har en blodalkoholhalt som överstiger promillegränsen 0,5, leder i regel till vidare ingripanden mot föraren. Han tas med till polisstationen, blir föremål för blodprovstagning, klinisk undersökning m. m. Blodprovstagning är ett förhållandevis allvarligt ingrepp i den personliga integriteten. Det gäller därför att i görlig mån se till att en förare, vars blodalkoholhalt ligger under gränsen 0,5 ‰, vid ett rutinprov inte riskerar att framkalla ett felaktigt positivt utslag.

Möjligheten att tillgodose rättssäkerhetskravet är ytterst beroende av säkerheten i utslaget hos den apparatur som används. I SOU 1970: 61 redovisas vissa undersökningsresultat beträffande tillförlitligheten av bl. a. 0,5 ‰-ampullen av märket Alcotest (s. 338). Undersökningarna avsåg bl. a. tillförlitligheten från rättssäkerhetssynpunkt av 0,5 ‰-ampullen med den avläsningsmetod som använts under försöksperioden, nämligen att provet skall anses som positivt endast när kristallerna i ampullen färgas gröna upp till eller förbi överkanten av den på ampullen anbringade markeringsringen. Vid undersökningarna framkom att med sådan ampull och avläsningsmetod andelen s. k. falskt positiva prov uppgick till 1 % när blodalkoholhalten understeg 0,3 ‰ och 8 % när blodalkoholhalten var mellan 0,30 och 0,49 ‰. Riksdagen har ansett att de angivna felprocenten ligger inom en godtagbar ram från rättssäkerhetssynpunkt (JuU 1974: 37, rskr 1974: 352). Ifrågavarande resultat har erhållits genom försök som innebär att ett antal personer, vilka enligt blodprov konstaterats ha viss blodalkoholhalt, därefter genomgått alholutandningsprov. Eftersom en sådan undersökningsmetod av naturliga skäl inte har kunnat tillämpas under försöksverksamheten ute i trafiken kan metoden inte ligga till grund för en jämförelse med utfallet i praktiken.

Sammanställningen över analysresultat av blodprov under försöksperioden (tabell 3) ger vid handen att av det totala antalet undersökta blodprov, 1 881 prov, blodalkoholhalten i 194 fall (ca 10 %) understeg 0,5 ‰. Enligt min mening kan den sålunda uppmätta genomsnittliga andelen felaktigt positiva utandningsprov inte anses stötande från rätts-säkerhetssynpunkt med hänsyn till att bland dem som underkastas blodprovstagning men visar en blodalkoholhalt under 0,5 ‰ återfinns förare som förtärt en inte obetydlig mängd alkohol även om blodalkoholhalten när blodprov tas understiger gränsen för det straffbara området. Av tabell 4 kan sålunda utläsas att 4 av de 13 förare, som vid blodprov visade en blodalkoholhalt under 0,5 ‰, hade en blodalkoholhalt som översteg 0,4 ‰. Det bör observeras att i dessa fall 0,5-gränsen med all sannolikhet har varit uppnådd under körningen men blod-

alkoholhalten har under den tid som förflutit mellan utandningsprov och blodprov hunnit sjunka under den straffbara gränsen. Jag finner därför att några bärande invändningar inte kan resas mot den använda undersökningsmetoden och att några hinder från rättssäkerhetssynpunkt sålunda inte föreligger mot verksamheten med rutinmässiga alkoholutandningsprov enligt den provtagningsmetod som hittills tillämpats. Därtill kommer att de utprovningar som f. n. pågår beträffande utandningsapparatur av annan typ än Alcotest och Alcoyser kan väntas leda till att apparater med ännu säkrare mätningsegenskaper kan tas i bruk och ersätta de nuvarande inom en snar framtid.

Från integritetsskyddssynpunkt fordras att utandningsproven företas på sådant sätt att provtagningen inte kan uppfattas vare sig som ett otillbörligt eller ens ett särskilt besvärande ingrepp i den personliga integriteten. Provtagningen måste ordnas så smidigt att den innebär ett endast ringa obehag för fordonsförarna.

RPS har meddelat anvisningar för rutinproven som innebär att urvalet av de förare som kontrolleras oberoende av inträffad trafikolycka eller begången trafikförseelse sker slumpmässigt. Av polisens redogörelser för försöksverksamheten framgår vidare att en trafikkontroll, vari rutinmässigt utandningsprov ingått, endast tagit ett par minuter för varje kontrollerad förare. Provtagningen har oftast kunnat genomföras utan att föraren behövt lämna sitt fordon. Allmänhetens inställning till verksamheten har varit positiv under hela försöksperioden. Från flera försöksdistrikt har framhållits att förare uttryckt sin tillfredsställelse över verksamheten. Informationen om den pågående verksamheten liksom dess betydelse från trafiksäkerhetssynpunkt kan antas ha varit en bidragande orsak till allmänhetens positiva inställning. Vägran att medverka vid provtagningen har förekommit endast i enstaka undantagsfall. I vägransfallen har blodprov tagits på förarna. Blodproven har i nära 90 % av dessa fall påvisat straffbar blodalkoholhalt hos föraren (tabell 5). Endast i två fall har blodprovet varit helt negativt medan blodalkoholhalten i 26 av totalt 40 fall överstigit 1,5 ‰.

Av det anförda framgår att provtagningen har kunnat genomföras på ett smidigt sätt, att den har uppehållit förarna endast obetydligt och att allmänhetens reaktion på verksamheten genomgående har varit positiv. Några invändningar från integritetsskyddssynpunkt synes därför inte kunna resas mot rutinmässiga alkoholutandningsprov som genomförs i överensstämmelse med de rutiner som har gällt för försöksverksamheten. Även skötsamma förare bör i trafiksäkerhetens intresse få finna sig i att kunna bli utsatta för den kontroll som rutinproven innebär. Om allmänheten i förväg är informerad om ändamålet med proven och i vilka situationer de får tas finns det all anledning att anta att den även i fortsättningen kommer att visa en positiv inställning till rutinproven.

Jag anser sålunda att alla tillgängliga uppgifter tyder på att verksamheten med rutinmässiga alkoholutandningsprov har en betydande preventiv verkan från brottsbekämpningssynpunkt samt att några hinder mot en sådan verksamhet i trafiksäkerhetens intresse inte möter från rättssäkerhets- eller integritetsskyddssynpunkt. Jag förordar därför att polisen genom permanent lagstiftning ges befogenhet att företa rutinprov. Befogenheten bör tillkomma polisen bara i vissa särskilt angivna och tydligt beskrivna situationer. De regler härför som gällt för försöksverksamheten finner jag vara lämpligt utformade. Rutinprov bör sålunda få företas vid i förväg beordrade trafikkontroller, vid trafikolyckor och vid vissa trafiköverträdelser.

Den positiva reaktionen hos allmänheten i fråga om försöksverksamheten med rutinprov kan som jag tidigare har anfört till stor del antas vara betingad av den breda information om verksamheten och rutinprovets syfte och värde som givits under försöksperioden. För att vidmakthålla denna inställning hos allmänheten bör en informationskampanj genomföras under sommaren och hösten 1976 om lagstiftningen och dess syfte.

5.3 Alkoholutandningsprov vid misstanke om brott

Alkoholutandningsprov har betydelse främst vid misstanke om trafiknykterhetsbrott som avses i 4 § trafikbrottslagen (1951: 649). Som tidigare har nämnts är befogenheten att ta alkoholutandningsprov på misstänkt alkoholpåverkad förare f. n. inte reglerad annat än genom bestämmelserna om kroppsbesiktning i 28 kap. RB. Dessa bestämmelser passar i en del hänseenden inte in på alkoholutandningsprov. Som exempel kan nämnas att kroppsbesiktning på kvinna inte får verkställas eller bevittnas av annan än kvinna eller läkare. Den lagstiftning om alkoholutandningsprov som jag nu förordar bör därför även innehålla regler om förutsättningarna för tagande av utandningsprov vid misstanke om trafiknykterhetsbrott.

Även vid utredning av annan typ av brottslighet än som avses i 4 § trafikbrottslagen kan alkoholutandningsprov vara ett lämpligt hjälpmedel. Jag tänker här särskilt på de bestämmelser som avser onykterhet i luft- och sjötrafiken. Den lagstiftning som föreslås bör därför avse även utandningsprov som tas vid misstanke om annat brott än trafiknykterhetsbrott. För provtagning bör — i likhet med vad som gäller för kroppsbesiktning i allmänhet — generellt krävas att fängelse kan följa på brottet samt att frågan om den misstänktes alkoholpåverkan kan ha betydelse för utredning om brottet. Genom att alkoholutandningsprov regleras i en särskild lag blir bestämmelserna om kroppsbesiktning i fortsättningen inte tillämpliga på sådana prov.

5.4 Övriga frågor

Utöver de bestämmelser som framgår av lagen om alkoholutandningsprov behövs vissa verkställighetsföreskrifter. Dessa bör, liksom de som gäller under försöksverksamheten med rutinprov, innehålla bl. a. riktlinjer för det tekniska tillvägagångssättet vid utandningsprov samt närmare vägledning för provens genomförande i olika situationer. Av föreskrifterna bör framgå att rutinprov skall företas med s. k. 0,5 promille ampull av Alcotest eller Alcoyser och att provet skall anses som positivt endast om grönfärgningen av kristallerna i ampullen når upp till eller förbi överkanten av den på ampullen anbringade markeringsringen. Skulle provtagningsapparat av annat slag än Alcotest eller Alcoyser men med jämförliga eller säkrare mätningsegenskaper komma i marknaden bör föreskrifterna om apparatur självfallet anpassas härefter. Föreskrifterna bör efter regeingens bemyndigande meddelas av RPS.

På uppdrag av regeringen har RPS under försöksverksamheten med rutinprov fordrat in vissa uppgifter från polisdistrikten. Uppgifterna har tjänat som grund för den statistik och utvärdering av verksamheten som jag nu har redovisat. Jag förordar att liknande uppföljning sker även i fortsättningen. På så sätt kan bl. a. de allmänpreventiva effekterna av lagstiftningen studeras. Dessa effekter är av särskilt intresse med hänsyn till att alkoholutandningsproven ingår som ett led i ett samlat åtgärdsprogram på rattfyllerilagstiftningens område som trafiknykterhetskommittén har lagt fram i betänkandet (SOU 1970: 61) Trafiknykterhetsbrott — Förslag 1970. I programmet ingår bl. a. en sänkning av rattfyllerigränsen från 1,5 ‰ till 1,2 ‰ och genomförande av ett mera nyanserat påföljdsval vid rattfylleri.

Med anledning av sistnämnda förslag bör anmärkas att av de domar för rattfylleri som meddelades av underrätt år 1972, totalt 5 630, utgjorde 4 110 fängelsedomar. Skyddstillsyn meddelades i 308 fall och villkorlig dom i 156 fall. År 1973 ådömdes fängelse i 4 056 fall, skyddstillsyn i 318 fall och villkorlig dom i 147 fall av totalt 5 573 domar för rattfylleri. År 1974 meddelades 5 790 domar för rattfylleri, varav 4 291 utgjorde fängelsedomar, 342 dom på skyddstillsyn och 157 villkorlig dom.

Vidare kan nämnas att Högsta domstolen (HD) år 1972 (NJA 1972 s. 60) under stark meningsskiljaktighet har meddelat villkorlig dom jämte böter för rattfylleri. Som domskäl anfördes bl. a. att vad som i läkarutlåtanden uttalas om de med ett frihetsstraff förenade riskerna för den tilltalades psykiska hälsa, i förening med vad som eljest upplysts om hans personliga förhållanden och omständigheterna i övrigt, fick anses innefatta sådana särskilda skäl att trots brottets art påföljd som innebär frihetsberövande inte borde ådömas. I ett annat fall (NJA 1972 B 11) ändrade HD påföljden för rattfylleri till villkorlig dom jämte böter.

År 1974 (NJA 1974 s. 682) dömdes en artonårig yngling för rattfylleri och olovlig körning likaledes till villkorlig dom jämte böter. HD fann sådana särskilda omständigheter föreligga att hänsynen till allmän laglydnad inte krävde fängelsepåföljd. I tre avgöranden år 1975 (DB 11, 12 och 34) har HD dömt alkoholmissbrukare för bl. a. rattfylleri till skyddstillsyn resp. överlämnande till nykterhetsvård. I dom den 19 februari 1976 (DB 6) har HD undanröjt ett förordnande om återintagning i anstalt beträffande en internerad, som gjort sig skyldig till rattfylleri och grov olovlig körning. HD har vidare under hösten 1975 meddelat dispens i tre mål angående rattfylleri. Dessa mål är ännu inte slutligt avgjorda.

Man kan i praxis spåra en tendens till ökad nyansering i valet av påföljd för rattfylleri. Domstolarna tar i ökande utsträckning hänsyn till att gärningen ofta har sin rot i den tilltalades personliga förhållanden och ger nu större utrymme än tidigare åt individualpreventiva och humanitära överväganden i påföljdsfrågan. En nyanserad straffmätning kan visserligen lätt uppfattas som orättvis av andra tilltalade som inte kan göra gällande sådana särskilda omständigheter som motiverar annan påföljd än fängelse för rattfylleri och som till följd härav ådöms detta straff. En sådan uppfattning bottnar emellertid åtminstone till en del i en underskattning av den belastande effekt som t. ex. skyddstillsyn med böter och eventuella särskilda föreskrifter om nykterhetsvårdande behandling innebär för den dömda. För egen del hälsar jag därför med tillfredsställelse en fortsatt utveckling som innebär att domstolarna inom ramen för gällande ordning i större utsträckning än tidigare tillmäter individualpreventiva hänsyn betydelse när det gäller att bestämma påföljd för rattfylleri. Jag vill samtidigt erinra om att det ibland också finns beaktansvärda skäl av annat slag som bör kunna motivera att påföljden bestäms till villkorlig dom i förening med böter.

Att en höjning av risken för upptäckt och lagföring är av primär betydelse från allmänpreventiv synpunkt torde inte behöva betvivlas. Hittills vunna erfarenheter från försöksverksamheten med rutinmässiga utandningsprov ger också stöd för uppfattningen att vi här fått ett effektivt hjälpmedel i kampen mot trafiknykterhetsbrotten. Dessa omständigheter talar för att återstående delar av trafiknykterhetskommitténs förslag nu bör tas upp till prövning. Därvid aktualiseras emellertid vissa frågor som kräver ytterligare överväganden. Det gäller bl. a. frågan om skyddstillsynens närmare utformning och innehåll med avseende på fall då ett vårdbehov är särskilt framträdande.

6 Upprättat lagförslag

I enlighet med vad jag nu anfört har inom justitiedepartementet upprättats förslag till
lag om alkoholutandningsprov.

7 Specialmotivering till framlagt lagförslag

Den föreslagna lagen om alkoholutandningsprov innehåller bestämmelser beträffande provtagning dels på förare som är misstänkta för alkoholpåverkan, dels rutinmässigt på fordonsförare utan att skäligen misstanke om alkoholpåverkan föreligger. Den del som avser rutinprovstagning motsvarar helt och hållet den reglering som f. n. gäller enligt lagen (1974: 829) om försöksverksamhet med rutinmässiga alkoholutandningsprov.

1 §

I denna paragraf regleras befogenheten för polisen att i och för utredning om brott företa alkoholutandningsprov på den som skäligen kan misstänkas för brottet. Inledningsvis finns bestämmelser om utandningsprov på den som är skäligen misstänkt för trafiknykterhetsbrott. Därefter regleras användningen av utandningsprov vid utredning om annat brott än trafiknykterhetsbrott. Som förutsättning anges här att fängelse kan följa på brottet och att provet kan ha betydelse för utredning om brottet.

2 §

Paragrafen reglerar de olika situationer i vilka polisman har befogenhet att företa utandningsprov rutinmässigt, dvs. utan att skäligen misstanke om brott föreligger. Rutinprov får tas i tre olika situationer.

Principiellt viktigast är befogenheten att företa utandningsprov på förare av motordrivet fordon som stoppas vid i förväg beordrad trafikkontroll. Bestämmelse härom har tagits upp i första stycket 1. Med "i förväg beordrad trafikkontroll" avses sådan kontroll som är beordrad av lägst kommissarie eller polisinspektör som är chef för avdelning. Under begreppet trafikkontroll faller inte bara s. k. fast kontroll utan också kontroll som företas vid rörlig bilpatrullering. Det är angeläget att rutinprov vid trafikkontroller genomförs på ett sätt som inte ger utrymme för godtycke från polisens sida utan som kan vinna förståelse hos allmänheten. Vid urval av de förare som skall undergå rutinprov i fall då samtliga förare inte hinner undersökas bör därför i så stor utsträckning som möjligt ett slumpmässigt urvalssystem användas. Det bör ankomma på rikspolisstyrelsen att meddela föreskrifter om hur rutinproven skall genomföras vid trafikkontroller.

I första stycket 2 föreskrivs att rutinprov får företas på den som kan antas under förande av motordrivet fordon ha, med eller utan skuld, haft del i uppkomsten av trafikolycka. Eftersom utandningsprov förutsätter aktiv medverkan av den person på vilken provet skall företas, kan tekniskt hinder mot provtagning föreligga när föraren är medvetlös eller svårt skadad. Om sådant hinder inte föreligger, bör rutinprov i regel tas. Begär en fordonsförare som varit inblandad i en olycka att få avge utandningsprov, skall hans begäran om möjligt bifallas. Provet kan vara av intresse vid bedömningen av skadestånds- och försäkringsfrågor.

I första stycket 3 anges att rutinprov får företas på den som kan misstänkas för att under förande av motordrivet fordon ha begått någon av vissa närmare angivna trafiköverträdelser. Dessa förseelser kan ofta antas ha samband med alkoholpåverkan hos föraren.

För att nå överensstämmelse med promillereglerne i trafikbrottslagen (1951: 649) har i andra stycket tagits in en bestämmelse som anger att vad som i första stycket sägs om förare av motorfordon gäller även förare av terrängmotorfordon, traktor med släpfordon och spårvagn.

3 §

Denna paragraf reglerar provtagningen och platsen för denna. Utandningsprov får enligt första stycket företas av polisman. Provtagningen skall ske på ett sätt som inte utsätter föraren för allmän uppmärksamhet. Provet skall därför företas i täckt fordon eller inomhus i avskilt rum, om särskilda skäl inte föranleder annat. Provtagning i täckt fordon innefattar även det fallet att föraren under utandningsprovet sitter kvar i sin bil med sidorutan neddragen. Särskilda skäl att göra undantag från den föreslagna föreskriften om plats för provtagningen föreligger exempelvis när rutinprov tas på en motorcyklist och polisen inte har nära tillgång till täckt fordon eller lokal där provet kan företas.

I andra stycket föreskrivs att alkoholutandningsprov enligt 2 § får företas endast på eller i nära anslutning till den plats där kontrollen eller polisingripandet äger rum. Denna föreskrift gäller alltså endast rutinprov. Om föraren själv lämnar platsen, t. ex. smiter efter en trafikolycka, men efter förföljande anträffas långt därifrån, får polisingripandet anses äga rum på den plats där han anträffas. Likaså får rutinprov på förare som efter en trafikolycka förs till sjukhus företas på sjukhuset.

4 §

I paragrafen föreskrivs att den som vägrar medverka vid alkoholutandningsprov får underkastas blodprov och läkarundersökning för utrönande av alkoholpåverkan.

8 Ikraftträdande

Jag föreslår att lagen om alkoholutandningsprov träder i kraft den 1 juli 1976, då giltighetstiden för den nu gällande lagen (1974: 829) om försöksverksamhet med rutinmässiga alkoholutandningsprov löper ut.

9 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

antaga inom justitiedepartementet upprättat förslag till lag om alkoholutandningsprov.

10 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga det förslag som föredraganden har lagt fram.

Innehållsförteckning

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	2
Utdrag av regeringsprotokollet	3
1 Inledning	3
2 Olika slag av alkoholutandningsprov	4
3 Gällande rätt	5
3.1 Trafiknykterhetsbrott	5
3.2 Utandningsprov på misstänkta förare	6
3.3 Rutinmässiga utandningsprov	6
4 Erfarenheter av rutinmässiga alkoholutandningsprov	9
4.1 Allmänt om verksamheten	9
4.2 Vissa statistiska uppgifter	12
5 Föredraganden	16
5.1 Inledning	16
5.2 Rutinmässiga alkoholutandningsprov	17
5.3 Alkoholutandningsprov vid misstanke om brott	21
5.4 Övriga frågor	22
6 Upprättat lagförslag	24
7 Specialmotivering till lagförslaget	24
8 Ikraftträdande	26
9 Hemställan	26
10 Beslut	26

